

VENE MÄSS

SERGEI STADNIKOV

„PRONKSÖÖ: VENE MÄSS TALLINNAS“. Autor: *Urmast E. Liiv.* Operaatorid: *Veiko Taluste, Kaius Mölder, Ergo Treier, Ülo Lipp, Priit Vehm, Erik Norkroos, Kristina Norman, Konstantin Morenko, Urmast Ojaste, Ollistvere OÜ, Urmast E. Liiv, Jüri Liim, Antti Oolo ja Nikolai Kuzmin.* Toimetaja: *Ave Lepik.* Digital Betacam, 45 min, värviline. © Kanal 2, 2007.

Värske dokumentaalfilm „**Pronksöö: Vene mäss Tallinnas**“ hiljutistest aprillirahutustest ja lausa vägivallast Tallinnas on ehk liigagi värske – linatõe kompositsioon ning kontseptuaalne läbimõeldus osutavad ühemõtteliselt vastavale tõsiasjale. Ometi meeldis „Vene mäss“ mulle, eelkõige suhtelisel (*sic!*) erapooletu lähenemise tõttu. Või selles suunas püüdlemise pärast.

Alustuseks antakse vaatajale üsna konarlik ülevaade etnilis-poliitilise kriisi eelloost, peatudes mõnevõrra põhjalikumalt 9. mai Võidupüha tavalise tähistamise, vähemalt enamiku eestlaste jaoks, kõige grotesksematel tahkudel: napsitamine (kuid mitte purjus inimesed), tantsud ning sõjalaulude laulmine. Kultuuritraditsioone tundmata paistab see kõik üsnagi kummaline ja naljakas. Kuid õigeusu traditsioonis (mitte ainult vene) tööpoolest mälestatakse aeg-ajalt elust lahkunud kalmude külastamisega koos sellega kaasneva söömise-joomise-

ga. Iidse tava ilmselge rudiment. Samuti ärgem unustagem, et Suures Isamaasõjas võidelnud punaarmeeelastele anti enne lahingut tihti sada grammi viina. Paljudele jäi see ka viimaseks. Rindelauludele lisaks kõlavad mitmed menukad sõjateemalised lood, näiteks **Andrei Smirnovi** mängufilmist „**Valgevene vaksal**“ (1971).

Eelmise aasta Võidupüha kogunemisele aga ilmus koos rahvuslipuga ja vastava plakatiga provokatiivselt **Jüri Böhm**. Paratamatult tekib loogiline küsimus: kes küll andis loa piketi, st kahe ideoloogiliselt nii vastandliku avaliku ürituse üheaegseks korraldamiseks samas kohas?! Loomulikult tekkis venelaste seas pahameel, kuid videolint näitab siiski ühemõtteliselt, et politsei teadis Böhmi tulekust ning reageeris kindlalt-rahulikult. Väga mõtlemapanev seik. Muide, vastupidiselt levinud kuulujuttudele, Eesti lippu ei rebitud katki ega rüvetatud. Järgnevatest Teises maailmasõjas langenute mälestussambaga 2006. aastal seotud sündmustest otseselt ei räägita, on vaid teada, et seda rüvetasid korduvalt eesti natsionalistid. **Jüri Liim** lubas aga pronksööduri isiklikult õhkida. Olgu öeldud, et meie demokraatlik kohus mõistis Liimi lõpuks õigeaks.

Vägivalla kujutamisel-seletamisel torkas mulle silma üks kummaline eripära. Nimelt anti palju sõna mõlema

„Pronksöö: Vene mäss Tallinnas“, 2007. Režissöör Urmas E. Liiv.

poole, eesti ja vene rahvusradikaalidele. Nii kõnelesid Jüri Böhm (kangesti vapside univormi peakatteid meenutava musta baretiga), Jüri Iiim, Tiit Madison, Dmitri Klenski, Vladimir Lebedev ja mitmed teised. Puudusid aga paraku sellised tunnustatud rahvussuhete spetsialistid nagu näiteks Raivo Vetik, Iris Pettai, Aleksei Semjonov ning Vadim Poleštšuk. Peapõhjus peitub nende tarkade inimeste arvamuse väheses autoriteedis võimurite silmis. Filmiteose õnnestumiste poole pealt tõstaksin eelkõige esile ühe sündmuses osalenud noore venelanna kommentaare, mis aitasid paremini mõista venekeelse noorsoo vandaalitseamise motive. Päril ammendava ettekujutuse said tähelepa-

nelikumad televaatajad ka peaminister Andrus Ansipi küünilis-politikaanliku tegevuse tagamaadest, millest peamine (kuid sugugi mitte ainus) oli muidugi maksimaalse hääletsaagi kogumine Reformierakonnale.

Kineastid keskendusid vandaalitsejate määratsuse edastamisele (vandalismi kui niisugust lihtsalt peab karistama!), mis ilmselt vastas ka nende ideoloogilistele eelistustele. Politsei ja eriti märulijõudude toime pandud inimõiguste rikkumisi käsitletakse aga palju tagasihoidlikumalt. Ühe intervjueeritud politseiohvitseri sõnutsi ei saanudki vägivalla piirkonnas olla kõrvalseisjaid. Tuginedes enda uudishimule, võin ometi sellele eetiliselt nii mugavale väi-

„Pronksöö: Vene mäss Tallinnas“.

tele vastu vaielda: „Kõrvalised isikud olid kohe täitsa olemas!“ Koos minuga uudistas põnevaid sündmusi mitu välismaalast. Politseiohvitser lihtsalt üritas demagoogiliselt välja vabandada juba kinnipeetud käeraudus kahtlusaluste (*sic!* võimaliku süüdistava otsuse ning sellest johtuva karistuse määrab ikkagi kohus) halastamatut peksmist ning mõnitamist. Viimane teguviis on aga karjuvas vastuolus siinsete seadustega. Vähemalt mitme juhtumi puhul tuleb Eesti võimudel juba lähitulevikus rahvusvahelisel tasandil piinlikkust tunda. Näiteks arreteeriti 27. aprillil Vabaduse väljaku lähedal 1942. aastal sündinud ja Eestis ettevõtlusega tegelev Saksa kodanik **Klaus Dornemann** koos oma poja **Lucasega**. Hiljem peksti nad D-terminalis lihtsalt julmalt läbi. Põhjus: ta tahtis politseinikelt teada saada nen-

de nimesid ja aukraade. Ametlikke kaebusi politsei tegevuse kohta on esitanud vähemalt viiskümmend inimest.

Kogu Eestit vapustanud ning sisepoliitilist olukorda otsustavalt muutnud vägivaldane traagilisim tulemus leidis samuti kajastamist – selleks sai noore Vene kodaniku **Dmitri Ganini** surm. Esimene inimelu... Millegipärast meenus mulle **Ilmar Raagi** dokumentaaldraama „**August 1991**“ (2005), milles peaaegu kellaajalise täpsusega jälgitakse sündmuste kulgu kolmel ajaloolis-mälestusväärsel augustipäeval. Teatavasti lõppes putš meil verevalamiseta. Nüüd siis, jah, kujundati sotsiaal-etniliste suhete areng „täielises Eesti Vabariigis“ Ansipi juhtimisel niisuguseks. Üsnagi trööstitu olukord.